

VOLNOČASOVÉ AKTIVITY V ČESKOBUDĚJOVICKÉM ALUMNÁTU NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ

MARTIN WEIS

TEOLOGICKÁ FAKULTA JIHOČESKÉ UNIVERZITY V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
UNIVERSITY OF SOUTH BOHEMIA IN ČESKÉ BUDĚJOVICE, FACULTY OF THEOLOGY
weis@tf.jcu.cz

LEISURE ACTIVITIES IN THE ALUMNAT IN ČESKÉ BUDĚJOVICE AT THE TURN OF THE 19TH AND 20TH CENTURIES

Abstract: The study, based on archival sources, printed materials and professional literature, presents one of the chapters in the history of leisure activities in the environment of a priestly seminary – alumnat/seminarium in České Budějovice. The theologians of the seminary in České Budějovice did not spend all their time only studying the theological and philosophical sciences or praying in the chapel. In the schedule of the day, they also had time for so-called recreation. How did they fulfil it? We can divide these activities into several areas, physical activities - today we would say sports activities, hobby activities, passive and active cultural activities, which consisted mainly of organising various academies, theater performances, singing performances, etc. Their leisure time activities included also individual reading or conversation. As this study documents with concrete examples, these leisure activities reflected the spirit of the time and the specifics of the life of future priests in the alumnat/seminarium more than a hundred years ago.

Keywords: leisure activities; life of societies; cultural activities; sports activities; priestly seminary - alumnat/seminarium in České Budějovice

THEOLOGICAL REVIEW, Vol. 92, 2021, No. 3, Number of Article 4, p. 285 – 291.

DOI: 10.14712/12117617.92.3.4

V této studii hodláme poukázat na dosud nezpracovanou kapitolu z dějin volnočasových aktivit na jihu Čech na přelomu 19. a 20. století. Pohlédneme ve světle odborné literatury a archivních pramenů na to, jak trávili volný čas bohoslovci – alumni v českobudějovickém kněžském semináři před více než sto lety. Nejdříve ve stručnosti přiblížíme problematiku vzniku kněžského semináře v Českých Budějovicích, poté se zaměříme na statuta, která upravovala chod semináře a bohosloveckého učiliště a to do nejmenších detailů. Zde zaměříme svou pozornost zejména na ty předpisy, které upravovaly volný čas a možnosti jeho trávení. Poté se již budeme věnovat jednotlivým volnočasovým aktivitám

a to zejména činnosti spolkové, která pro trávení volného času byla dominantní. Ale byly zde i sportovní aktivity spočívající zejména v pravidelných vycházkách, pořádání různých akademií, divadelních či hudebních představení či individuální trávení volného času s knihou či časopisem v ruce, popřípadě u kulečníku v místnosti určené k oddychu – tzv. konverzatoři.

Českobudějovický kněžský seminář – alumnát byl zřízen spolu s teologickým učilištěm již za prvního českobudějovického biskupa Jana Prokopa říšského hraběte Schaffgotsche¹, který roku 1803 vyžádal na tehdejšího panovníkovi Františkovi I. k tomu potřebný souhlas. Kořeny ale měl tento alumnát již v tzv. kněžském domě, který byl zřízen po zrušení kapucínského kláštera v Českých Budějovicích v důsledku reformy císaře Josefa II.² V tomto kněžském domě se měli dále formovat bohoslovci, kteří ukončili svá studia na zemském generálním semináři v Praze. Tato formace měla trvat přibližně půl roku. Císařem Leopoldem II. bylo roku 1790 zrušeno nařízení Josefa II. ohledně kněžských studií v generálních seminářích. Klášterní kostel byl obnoven a předán k bohoslužebným účelům a budova bývalého kláštera, později kněžského domu, byla 4. listopadu 1804 slavnostně vysvěcena a předána k užití jako budova alumnátu. Jelikož záhy již nedostačovala prostorově, bylo k této budově v letech 1842 – 1844 přistavěno jedno patro. V tomto rozsahu, jen s několika málo drobnými stavebními úpravami, byla i budova alumnátu v námi sledovaném období, to jest na přelomu 19. a 20. století. Jak je zmíněno v pojednáních Dr. Ladislava Dvořáka, budova českobudějovického alumnátu měla velkou přednost a to blízkost veliké zahrady, která poskytovala mnoho příležitostí nejen k usebrání, nýbrž i k rekreaci a volnočasovým aktivitám.³

¹ K životu a dílu prvního českobudějovického biskupa lze doporučit velmi podrobnou monografii SVOBODA Rudolf, *Jan Prokop Schaffgotsch, první biskup českobudějovický*, Brno: L. Marek, 2009 nebo přepracované a doplněné vydání v německém jazyce SVOBODA Rudolf, *Johan Prokop Schaffgotsch. Das Leben eines böhmischen Prälaten in der Zeit des Josephinismus*, Wien: Peter Lang 2015, 343 s.

² Kapucínský klášter v Českých Budějovicích byl založen manželkou císaře Matyáše, císařovnou Annou roku 1614 a již roku 1621 byl slavnostně vysvěcen pražským arcibiskupem Janem Lohelem. Bohužel neměl dlouhého trvání a po svém zrušení byl odevzdán roku 1786 prvnímu českobudějovickému biskupovi. Klášterní kostel byl přeměněn na sýpku a budova kláštera od 1. září 1788 začala sloužit jako již výše zmíněný kněžský dům. Srov. DVOŘÁK Ladislav, *Alumnát budějovický*. In: Český slovník bohovědný I. A - Bascapae, Praha: nakladatelství V. Kotrba, 1912, s. 339 – 340. Podrobněji od téhož autora DVOŘÁK Ladislav, *Biskupský kněžský seminář v Č. Budějovicích*. České Budějovice: nákladem diecézního spolku musejního, 1905.

³ Tamtéž, základní data k profesorskému sboru či představeným alumnátu jsou uvedena v monografii KADLEC Jaroslav: *Českobudějovická diecéze*. České Budějovice: Knihovna Setkání, 1995, s. 66 – 83, srov. dále NOVOTNÝ, Miroslav a Tomáš VEBER. *Bohomluvcí, vlastimilové, těšitelé: výchova a vzdělání duchovních v českobudějovické diecézi v letech 1803-1850*. Praha: Vyšehrad, 2016 a VEBER, Tomáš. *Trpký osud jednoho semeníště: českobudějovický biskupský kněžský seminář a diecézní teologický institut (1803-1950)*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2021 zde zejména srov. stručné pojednání na s. 97 – 100.

A nyní přejdeme k dokumentu, který velice výrazně určoval každodenní chod alumnátu a jeho chovanců, bohoslovců. Jedná se o statuta, která byla jakýmsi pomyslným „zákoníkem“ pro chod alumnátu. První statuta byla vydána zároveň se vznikem alumnátu, respektive den předtím než byla budova alumnátu slavnostně vysvěcena a tak bylo zahájeno oficiální vyučování. Pokud pohlédneme do znění těchto statut, tak musíme podrobně prostudovat zejména jejich pátou kapitolu, neboť zde se pojednává o tzv. denním řádu alumnů. Tento denní řád dělil čas formace v alumnátu na dny, které můžeme nazvat jako „pracovní“ – tedy dny, kdy se konalo vyučování – zde prakticky nenalezneme časový prostor pro tzv. volnočasové aktivity, dny sváteční a neděle, dny určené k odpočinku a dny určené pro svatou zpověď. Co se týče volného času, tak určitý čas poskytovaly dny sváteční a neděle, kdy byl vymezen na rekreaci čas od oběda až do dvou hodin odpoledne. Ve dny určené k odpočinku a rekreaci navíc pak následovala odpolední hromadná rekreace – nebo-li tělesná volnočasová aktivita spočívající v hromadné procházce, která měla trvat dvě hodiny a poté bylo opět osobní volno k rekreaci až do půl šesté. Dny zpovědní pro pořádání volnočasových aktivit nepřipadaly v úvahu, neboť tehdy byl čas určen zejména pro společnou přípravu na svatou zpověď a samotné přistupování k této svátosti. Z roku 1822 pocházejí druhá statuta a to vydaná biskupem Arnoštem Konstantinem Růžičkou. Tato statuta byla, co se týče volnočasových aktivit, pro alumny daleko příznivější, neboť poskytovala více prostoru pro oddych a rekreaci. V platnosti zůstala až do období českobudějovického biskupa Bárty, kdy došlo k jejich přepracování. Pouze biskup Jan Valerián Jirsík je roku 1875 doplnil o tzv. Domácí statuta, která přesněji vymezovala povinnosti představených alumnátu.⁴

Jak je patrné ze znění statut, alumni českobudějovického alumnátu netrávili svůj veškerý čas pouze na přednáškách, na modlitbách v kapli či při četbě církevních otců, ale vedli více či méně pestrý život v různých oblastech volnočasových aktivit. Již byla zmíněna tzv. povinná volnočasová aktivita a to společná procházka bohoslovců v klerikách přepásaných fialovým cingulem. Během vycházky bohoslovci nesměli navštěvovat hostince a „domy pochybné pověsti“, dokonce nesměli ani nikde nic pojídat a měli se vystríhat kontaktu se ženami. Tato hromadná procházka bohoslovců občas budila i nemístnou pozornost posměváčků. Proslulý spisovatel a katolický kněz Jindřich Šimon Baar, ve svém autobiografickém románu „Holoubek“ o tom takto hovoří: „*Majstři kráčeli městem „v hadu“, to jest jako školáckové pěkně do párků seřazení, bílé kolárky svítily jim kolem vyschlých krků, modrá cingula vesele povívala kolem boků, lidé se na ulicích zastavovali a ohlíželi*

⁴ Srov. SVOBODA, Rudolf. *Arnošt Konstantin Růžička: Josefista na českobudějovickém biskupském stolci*. České Budějovice: Jih, 2011, s. 137 – 143.

za nimi. Sem tam padl nějaký špatný vtip nebo štiplavá poznámka, ale teologové si toho nevšimli. Šli tiše, skromně, mlčky, s očima sklopenýma, jak je k tomu usilovně nabádal asketický páter spirituál...“⁵ V populární knize „Když se psalo c.k.“ popisující život v Českých Budějovicích za starých časů, nalézáme popěvek proletářského veršotepce K. Bárty následujícího znění: „Švábi lezou po chodníku, zázrak stal se velký, od brady až ke kotníku, mají černé kleriky.“⁶

Bohoslovci měli v českobudějovickém kněžském semináři tzv. plné zaopatření na útraty náboženské matice.⁷

O tom, že nebyli vzdáleni páni magistři i „světským zábavám“ svědčí i skutečnost, že místnost pro volný oddych pojmenovaná jako konversatoř byla vybavena mimo jiné i kulečnickem. Zde se převážně konaly schůze různých studentských spolků – tak kupříkladu byl zde spolek zpěvácký, kroužek filozoficko-apologetický, sociální a včelařsko-hospodářský.

Mezi nejvýznamnější bohoslovecké spolky patřil literární (později apologetický) spolek „Jirsík“, pojmenovaný tak později po smrti velkého vlasteneckého českobudějovického biskupa.⁸ Bohoslovci pořádali několikrát do roka akademie, při kterých zahráli divadelní scénky, zazpívali a přednesli svá literární díla.⁹

A nyní se pokusíme nalézt jakési „duchovní“ kořeny bohosloveckého literárního spolku. Musíme se vrátit do roku 1877, kdy v brněnském kněžském semináři byla bohoslovci založena literární jednota tzv. „Růže Sušilova“, která se přihlásila, jak již sám název napovídá, k vlasteneckým idejím Františka Sušila, aby v duchu jeho hesla „církve a vlast“ šířila cyrilometodějskou ideu. Proto byly konány hromadné poutě bohoslovců na památný Velehrad, kde byly pořádány tzv. „časové“ přednášky o různých otázkách národních, náboženských, kulturních a sociálních.¹⁰

Dlužno podotknout, že ale již od roku 1875 existoval v brněnském semináři spolek pro zřizování venkovských knihoven, který byl roku 1878 spojen s Růží Sušilovou. Brněnská Růže Sušilova tak ke svým dosavadním úkolům přidala i zakládání knihoven, tam, kde obyvatelstvo bylo nábožensky či národně ohrože-

⁵ BAAR, Jindřich Šimon. *Holoubek: kněžská idyla*. Vyd. 11. Praha: Vyšehrad, 1969. 294 s.

⁶ RADA, František. *Když se psalo c.k.: ze života Českých Budějovic na počátku století*. 2. vyd. České Budějovice: Nakladatelství České Budějovice, 1966, s.131.

⁷ To znamenalo, že měli zdarma ubytování, světlo, teplo, lékařskou pomoc i s léky, čištění prádla, každý rok nový talár s cingulem, finanční příspěvek na obuv a úplnou stravu.

⁸ K podrobným dějinám spolku Jirsík srov. studii WEIS, Martin, Uchovali odkaz Jana Valeriána Jirsíka. Sonda do dějin českobudějovického bohosloveckého spolku Jirsík. *Theologická revue*, 2015, svazek 86, s. 9-18.

⁹ Tyto akademie byly všemi vítány, neboť slavnostní schůze se konaly v refektáři a bývalo zvykem, že při těchto příležitostech se i čepovalo pivo.

¹⁰ Proto také někdy bývá uváděno jako místo vzniku spolku Růže Sušilova Velehrad.

no. Od roku 1878 se myšlenka literárních jednot při bohosloveckých seminářích rozšířila i do seminářů v Čechách a ponenáhlu i do dalších slovanských seminářů, čím se krásně naplnila idea Františka Sušila – „součinnost slovanská“.¹¹

V Českých Budějovicích bylo rozhodnuto založit literární jednotu po vzoru jednoty z Brna již roku 1879. Prameny udávají, že na počátku stála malá skupinka několika bohoslovců, kteří se poprvé sešli „Na hromnice“ tj. 2. února. Po získání souhlasu představených začali bohoslovci se spolkovou prací v Literární jednotě Růže Sušilova bohoslovců v Českých Budějovicích a to ve třech oblastech, z nichž za nejdůležitější považovali vzdělávání v mateřském - rozuměj českém - jazyku. Na druhé místo postavili sebevzdělávání a studium – aby byli „*obohaceni vědomostmi ducha, jako zbrojí proti nevěrcům a liberálům*“. Třetí bod pak spočíval v důkladném poznání domácí literatury. Na okraj budiž poznamenáno, že tato literární jednotu byla představenými semináře schválena jako tzv. „spolek domácí“, tj. nepřesahující svou činností bohoslovecký seminář a proto také nepotřebovala schválení dle příslušných zákonů státních. Záhy se literární jednotu se rozrostla z pouhé skupinky několika málo bohoslovců na spolek čítající přes sto členů.¹²

V únoru 1883 zemřel českobudějovický biskup Jan Valerián Jirsík. Mezi bohoslovci byl velmi oblíben a to zejména mezi členy literární jednoty, neboť jejich schůze rád navštěvoval a činnost jednoty všemožně podporoval. Na jeho památku proto také dosavadní „Literární jednotu Růže Sušilova bohoslovců v Českých Budějovicích“ se přejmenovala na „literární jednotu Jirsík“. Do svého spolkového „znaku“ přijala též i biskupovo heslo „Bůh – církev – vlast“. Nezůstalo ale jen u změny jména. Na svého oblíbeného biskupa členové spolku vzpomínali každoročně a to položením květin či přímo věnce ke hrobu biskupa Jirsíka a to v den úmrtí a v den jeho jmenin. Nebylo zapomenuto ani na pravidelné modlitby a hromadný sborový zpěv. Členové literární jednoty Jirsík také konali sbírku ve vlastních řadách i mimo seminář na postavení pomníku biskupu Jirsíkovi. Při příležitosti třicátého výročí úmrtí biskupa Jirsíka, dokonce na jeho počest členové jednoty vydali vlastním nákladem almanach.¹³

¹¹ Srov. heslo „Alumnát brněnský“ in: : Český slovník bohovědný I. A - Bascap, Praha 1912, s. 344.

¹² Srov. CHALUPECKÝ, Václav, *Z kroniky Jirsíka*, in: Almanach českobudějovických bohoslovců, vydáno nákladem „Jirsíka“ apologetického kroužku bohoslovců v Českých Budějovicích, uspořádal Václav Davídek, Č. Budějovice 1913, s. 7-9. Dále srov. WEIS, Martin, Uchovali odkaz Jana Valeriána Jirsíka. Sonda do dějin českobudějovického bohosloveckého spolku Jirsík. *Theologická revue*, 2015, svazek 86, s. 9-18.

¹³ Tamtéž a dále srov. WEIS, Martin, Uchovali odkaz Jana Valeriána Jirsíka. Sonda do dějin českobudějovického bohosloveckého spolku Jirsík. *Theologická revue*, 2015, svazek 86, s. 9-18. Almanach českobudějovických bohoslovců, vydáno nákladem „Jirsíka“ apologetického kroužku bohoslovců v Českých Budějovicích, uspořádal Václav Davídek, Č. Budějovice 1913.

Členové literární jednoty Jirsík zachovávali odkaz vlasteneckého biskupa i odkaz Františka Sušila horlivým pěstováním ideje cyrilometodějské. Tak kupříkladu památného roku 1885, kdy v naší vlasti byli význačným způsobem vzpomínání slovanští verozvěsti Cyril a Metoděj pomáhali spolupřipravit sbírku na karlínský chrám sv. Cyrila a Metoděje v Praze. Též se spolupodíleli i na vydání společného almanachu slovanských bohoslovců ku poctě Cyrila a Metoděje.¹⁴ Snad asi nejlépe uctili památku věrozvěstů a vlastenců Sušila a Jirsíka zakládáním tzv. vesnických knihoven. V roce 1885 založili členové literární jednoty Jirsík v Petrovicích u Sušice první takovou knihovnu. Jak se praví v kronice Jirsíka: „*Pochopili bohoslovci, že dobře vedené knihovny jsou jedinými buditeli neuvědomělého lidu, že jsou kořenem, z něhož vyrůstají ušlechtilé větve vzdělanosti a národního sebevědomí, že jsou nejvydatnějšími strážci, ať na rozhraní národnostním, tak na místě mravně ohroženém*“. Pro tento účel zřídil bohoslovecký spolek speciální pokladnu a na účel a každý člen spolku byl povinen přispívat měsíčně částkou pěti krejcarů. Samozřejmě, že nezůstalo pouze u příspěvků z řad spolku, nýbrž byli s prosbou o podporu oslovováni lidé a organizace mimo kněžský seminář českobudějovický.¹⁵

Co říci závěrem této krátké studie? Volnočasové aktivity bohoslovců, alumnů, byly s ohledem na svou dobu konce 19 a počátku 20 století a seminární řád velmi bohaté. Jistě, současným studentům by se zdály naprosto nedostatečné a předpisy pro chod semináře velmi svazující. Po roce 1918 zaznívala ale i kritika k životu v semináři s tím, že vedla k přetvářce.¹⁶ Nechme ale promluvit opět proslulého literáta a katolického kněze Jindřicha Šimona Baara, který ve svém autobiografickém románu Holoubek takto píše o spolkové činnosti v kněžském semináři: „*Tvořily se zde kruhy a kroužky, přitahovaly se navzájem povahy stejně založené, rodily se plány a snahy, takže život zdánlivě jednotvárný, šedý, byl pouhým podkladem, půdou, ale na ní se pak pestřilo různobarevnými květy a vzorky jako na vzácném koberci. Čtenářská beseda, Klub šachistů, zpěvácký spolek Serafín, kuřácká obec Dýmákov, hudební kroužek Cherubín, hádankáři, politikové, národohospodáři, kytičkáři, znalci cizích jazyků, nadějní literáti, povahy uzavřené, veselé, tiché i bouřlivé, to všechno jsi našel pod seminářským krovem. Zde každý brzy našel*

¹⁴ Jedná se o almanach „*Růže Sušilova – almanach bohoslovců v seminářích českých i brněnském, jakož i Ostřihoma a Vídně*“, Brno 1885.

¹⁵ Podrobněji viz WEIS, Martin, Uchovali odkaz Jana Valeriána Jirsíka. Sonda do dějin českobudějovického bohosloveckého spolku Jirsík. *Theologická revue*, 2015, svazek 86, s. 9-18. Srov. CHALUPECKÝ, Václav, *Z kroniky Jirsíka*, in: Almanach českobudějovických bohoslovců, vydáno nákladem „Jirsíka“ apologetického kroužku bohoslovců v Českých Budějovicích, uspořádal Václav Davídek, Č. Budějovice 1913, s. 11.

¹⁶ WEIS, M.: Karel Statečný v letech 1890 – 1924, in: *Studia theologica*, 2012, ročník 14, č. 2, s. 56 – 73.

sebe sama, přiznal barvu, projevil určitý sklon, a představení jen bystře pozorovali svoje svěřence, zkušenou rukou sem tam přistříhli některý příliš bujně rostoucí výhon, ztlumili křiklavou barvu, přidusili výstřední tón a starali se, aby to všechno vyrůstalo z jediné půdy, z půdy života duchovního, náboženského, a směřovalo k jedinému cíli — ke cti a slávě Boží...“¹⁷

¹⁷ BAAR, Jindřich Šimon. *Holoubek: kněžská idyla*. Vyd. 11. Praha: Vyšehrad, 1969. 294 s.